

Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

BM-II.059.1.93.2025

Warszawa, /elektroniczny znacznik czasu/

Pan

Szymon Hołownia

Marszałek Sejmu

Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Marszałku,

w odpowiedzi na interpelację nr 8256 Pani Posel Moniki Pawłowskiej ws. prognozy dla polskiej demografii, proszę przyjąć poniższe wyjaśnienia.

W Polsce od około 30 lat utrzymuje się zjawisko depresji urodzeniowej – niska liczba urodzeń nie zapewnia prostej zastępowalności pokoleń. Zgodnie z prognozami Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), w najbliższej przyszłości nie należy spodziewać się istotnej poprawy zapewniającej stabilny rozwój demograficzny. Co więcej, utrzymujący się przez dekady niski poziom dzietności będzie miał negatywny wpływ także na przyszłą liczbę urodzeń, ze względu na zmniejszającą się liczbę kobiet w wieku rozrodczym¹. Zjawisko to – według GUS – nasila się również w wyniku utrzymującego się od lat wysokiego poziomu emigracji Polaków za granicę (szczególnie dotyczy to emigracji czasowej ludzi młodych).

Zgodnie z danymi opublikowanymi przez GUS, liczba ludności w Polsce na koniec 2024 r. wyniosła 37 490 tys., co oznacza spadek o ok. 147 tys. w stosunku do roku poprzedniego. Od 2013 r. odnotowujemy stały ujemny przyrost naturalny. „Prognoza ludności na lata 2023-2060” Głównego Urzędu Statystycznego zakłada dalszy spadek populacji do 2060 r. Według najbardziej prawdopodobnego scenariusza populacja kraju zmniejszy się w tym horyzoncie czasowym do 30,9 mln osób. W ostatnich latach z roku na rok zmniejsza się liczba urodzeń – w 2023 r. liczba ta wyniosła 272 tys., a w 2024 r. – 252 tys. (ok. 20 tys. mniej niż w roku poprzednim), co stanowi kolejny raz najniższą liczbę w okresie po II wojnie światowej.

Niekorzystne trendy potwierdzają również dane opublikowane przez Eurostat, według których w 2023 r. odnotowano największy roczny spadek urodzonych dzieci w Unii Europejskiej od 1961 roku. - w 2023 r. w UE urodziło się 3,67 mln dzieci, co stanowi spadek o 5,4% w porównaniu z 3,88 mln w 2022 r. W przyszłości spodziewany jest dalszy spadek liczby urodzeń. W scenariuszu średnim GUS przewiduje 225 tys. urodzeń w 2060 r., natomiast w niskim – nawet ok. 152 tys., przy towarzyszącej im wówczas liczbie zgonów na poziomie ok. 508 tys.

Optymalna wartość współczynnika dzietności, określana jako korzystna dla stabilnego rozwoju demograficznego, to 2,10–2,15. W Polsce od lat nie przekracza on 2. Wg. GUS współczynnik ten obniżył się z 1,26 w 2022 r. do 1,16 w 2023 r.¹, co oznacza, że na 100 kobiet w wieku rozrodczym (15–49 lat) przypadało 116 urodzonych dzieci (odpowiednio 111 w miastach i 124 na wsi).

Z kolei dane opublikowane przez Eurostat wskazują, że w 2023 r. w skali Unii Europejskiej współczynnik dzietności TFR wynosi 1,38, wobec 1,46 w 2022 r. Spadek wartości współczynnika wobec roku poprzedniego odnotowano w 24 krajach, a wzrost jedynie w trzech. W Polsce współczynnik dzietności TFR wyniósł 1,2, co daje 24. pozycję wśród

¹ Informacje opublikowane przez GUS <https://ssgk.stat.gov.pl/Ludnosc.html>

krajów UE. Niższe współczynniki odnotowano jedynie na Malcie (1,06), w Hiszpanii (1,12) i na Litwie (1,18).

Istotnym elementem w kontekście zachodzących procesów demograficznych jest również struktura ludności według wieku, która znacząco zmieniała się w ostatnich latach. Mediana wieku mieszkańców Polski wyniosła w 2023 r. prawie 43 lata, natomiast w 2060 r. połowa mieszkańców kraju może mieć już ponad 50 lat.

Niski poziom dzietności i urodzeń, przy jednoczesnym wydłużaniu się przeciętnego trwania życia, wpływa na coraz szybsze starzenie się społeczeństwa poprzez m.in. wzrost liczby i udziału najstarszych grup wieku ludności w ogólnej populacji – w 2023 r. grupa wieku 80 lat i więcej liczyła ponad 1,6 mln osób, tj. prawie 5% ludności Polski (w 2010 r. było to 1,3 mln osób, czyli ponad 3%, a w 2000 r. – 770 tys., a więc 2% populacji)².

W obliczu niekorzystnych tendencji demograficznych aktywizacja zawodowa rodziców najmłodszych dzieci nabiera szczególnego znaczenia. Wśród najczęściej wskazywanych barier w posiadaniu potomstwa pojawia się brak instytucji opieki dostępnej tylko terytorialnie i finansowo oraz wymagająca poprawy jakości świadczonych przez instytucje opieki nad dziećmi usług. Z tego względu Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej skupia się na zapewnieniu szerokiej oferty instrumentów wsparcia rodzin i instytucji je wspomagających.

Rodzice dzieci w wieku od 3 do 12 miesiąca życia mogą korzystać ze wsparcia umocowanego w powszechnych i stale rozszerzanych programach. W Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej przygotowano ustawę o wspieraniu rodziców w aktywności zawodowej oraz w wychowaniu dziecka „Aktywny rodzic”, której przepisy weszły w życie 1 października 2024 r. Ustawa wprowadziła do systemu prawnego trzy nowe świadczenia wspierające rodziców w aktywności zawodowej oraz w wychowywaniu dziecka, tj.:

- świadczenie „aktywni rodzice w pracy”,
- świadczenie „aktywnie w żłobku”,
- świadczenie „aktywnie w domu”.

Wsparcie w zakresie utworzenia 102 tys. nowych miejsc opieki zapewnia też realizowany w Ministerstwie Program rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 Aktywny Maluch 2022-2029, którego budżet wynosi 6,5 mld zł.

15 lipca 2024 r. ogłoszono też resortowy program rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 „Aktywny Maluch – Pierwszy dzienny opiekun w gminie 2024”. Na jego realizację przeznaczono w 2024 r. kwotę do 60 mln zł. O dofinansowywanie w formie dotacji celowej z budżetu państwa mogły ubiegać się gminy, na terenie których nie funkcjonuje żadna instytucja opieki nad małymi dziećmi, i w których do tej pory nie planowano jej utworzenia.

Wśród działań służących podnoszeniu jakości opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 oraz rozwojowi i promocji jej instytucjonalnych form należy ponadto wymienić zainicjowanie Akademii Wsparcia – krajowego systemu wspierania rozwoju opieki wczesnodziecięcej w Polsce na lata 2024-2026. Jej celem jest wyłonienie podmiotów mających wesprzeć instytucje opieki w podnoszeniu standardów jakości świadczonych przez nie usług.

Aktualnie w resorcie rodziny trwają prace analityczne, które pozwolą na wypracowanie nowych rozwiązań w zakresie polityki demograficznej. Przewidziany jest także dalszy rozwój programów wspierających rodziców i opiekunów dzieci do lat 3. Poza nowymi

² Ibidem.

rozwiązaniami, mającymi na celu wspieranie rodziców dzieci w tzw. wieku żłobkowym, w ramach funkcjonujących systemów wsparcia kontynuowane są:

- program „Rodzina 800+”,
- program „Dobry start”,
- świadczenia rodzinne, do których prawo warunkowane jest m.in. kryterium dochodowym.

Trzeba ponadto zaznaczyć, że 12 grudnia 2024 r. weszła w życie przygotowana w MRPiPS ustawa z dnia 21 listopada 2024 r. o zmianie ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów. Nowe przepisy zakładają podwyższenie maksymalnej wysokości świadczeń z funduszu alimentacyjnego z 500 zł miesięcznie, do 1000 zł miesięcznie. Dotychczasowa maksymalna wysokość świadczeń z funduszu alimentacyjnego pozostawała niezmienną od 2008 r., czyli od początku obowiązywania ustawy. Wprowadzona zmiana wychodzi naprzeciw oczekiwaniom rodzin z dziećmi, w tym samotnych rodziców, będących w trudnej sytuacji finansowej w związku z nieskuteczną egzekucją zasądzonych alimentów.

Istotnym elementem polityki zmierzającej do poprawy sytuacji demograficznej jest również zachęcanie Polaków, którzy żyją poza granicami kraju, do powrotu. Jednym z narzędzi wspierających polskich migrantów w procesie reemigracji jest portal Powroty, dostępny pod adresem www.powroty.gov.pl, jako stały komponent serwisu www.zielonalinia.gov.pl, prowadzonego w ramach OHP. Stanowi on kompleksową bazę wiedzy, dostarczając rzetelnych informacji niezbędnych do właściwego zaplanowania procesu przenosin i organizacji życia w Polsce. Redakcja serwisu Powroty prowadzi aktywną działalność na serwisach społecznościowych: Facebook i YouTube. Kanałem kontaktu jest też sam adres powroty@zielonalinia.gov.pl.

Na rzecz powrotu Polaków do kraju działają również szefowie MSZ (projekt Strategii współpracy z Polonią i Polakami za granicą na lata 2025-2030) oraz MSWiA (Strategia Migracyjna Polski na lata 2025-2030, opracowywany jest dokument implementacyjny).

Europejska Sieć Służb Zatrudnienia (EURES), koordynowana przez resort pracy, prowadzi za pośrednictwem urzędów pracy i OHP działania informacyjne i porady na rzecz polskich obywateli przebywających za granicą w państwach członkowskich UE/EFTA, planujących powrót z emigracji do Polski. Wojewódzkie Urzędy Pracy prowadzą w ramach sieci EURES projekty dofinansowane ze środków EFS+, mające wspierać Polaków wracających z emigracji z zastosowaniem wsparcia finansowego dla migrantów powrotnych.

Odnosząc się do pytania nr 4 informuję, że w ramach systemu pomocy społecznej, opieka nad osobami starszymi świadczona jest na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej oraz niektórych jej aktów wykonawczych i obejmuje w szczególności:

- usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, przysługujące osobie samotnej, z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymagającej pomocy innych. Mogą być przyznane również osobie, której rodzina, a także wspólnie niezamieszkujący małżonek, wstępni bądź zstępni nie mogą odpowiedniej pomocy zapewnić;
- usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania w formie usług sąsiedzkich, obejmujące pomoc w zaspokajaniu podstawowych potrzeb życiowych, podstawową opiekę higieniczno-pielęgnacyjną oraz, w miarę potrzeb i możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem;
- specjalistyczne usługi opiekuńcze świadczone w miejscu zamieszkania, dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym. Przysługują osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy

innych. Mogą być też przyznane osobie, która wymaga pomocy innych, a rodzina lub wspólnie niezamieszkujący małżonek, wstępni czy zstępni nie mogą jej tej pomocy zapewnić;

- usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze świadczone w ośrodkach wsparcia. Ośrodkami wsparcia są m. in.: dzienne domy pomocy i ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, czyli środowiskowe domy samopomocy. Prowadzenie ośrodków wsparcia, z wyłączeniem ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, jest zadaniem własnym gminy lub powiatu finansowanym z ich budżetu. Gmina lub powiat może zlecać prowadzenie takich jednostek innym podmiotom, o których mowa w art. 25 ustawy o pomocy społecznej;
- mieszkania treningowe i wspomagane, w których osoba, ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę, otrzymuje okresowe, wsparcie w funkcjonowaniu w codziennym życiu. Warunki pobytu w ww. mieszkaniach muszą być dostosowane do potrzeb osób w nim przebywających. W stosunku do osób, które posiadają orzeczenie o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jak również w szczególnie uzasadnionych przypadkach w stosunku do innych osób, może być wydana decyzja o skierowaniu do korzystania ze wsparcia w mieszkaniu wspomaganym na czas nieokreślony;
- usługi wsparcia krótkoterminowego realizowane w domach pomocy społecznej. Mogą być przyznane osobie, która ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymaga doraźnej pomocy w formie pobytu całodobowego lub w formie dziennej, ze względu na czasowe ograniczenie możliwości zapewnienia właściwego wsparcia w miejscu zamieszkania przez osoby na co dzień sprawujące opiekę nad tą osobą.
- domy pomocy społecznej. Osobie wymagającej całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogącej samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, której nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych, przysługuje prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej.
- rodzinne domy pomocy i placówki zapewniające całodobową opiekę osobom z niepełnosprawnościami, przewlekle chorym lub w podeszłym wieku.

Resort wspiera również zwiększenie dostępności do usług opiekuńczych. Ministerstwo realizuje Program Opieka 75+, adresowany do gmin liczących do 60 tys. mieszkańców, zarówno miejskich, wiejskich, jak i miejsko – wiejskich. Celem programu jest zwiększenie dostępności do usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób w wieku 75 lat i więcej. W roku ubiegłym na realizację programu „Opieka 75+” przeznaczono 55 mln zł. W bieżącym roku na realizację programu przeznaczono ogółem kwotę 80 mln zł. Ministerstwo jest na etapie weryfikacji przekazanych przez poszczególnych Wojewodów zapotrzebowań na środki na realizację przedmiotowego programu.

Ważną inicjatywą jest też Program „Korpus Wsparcia Seniorów”, realizowany w dwóch modułach. Moduł I wspiera finansowo gminy w organizacji usług opiekuńczych, świadczonych w formie usług sąsiedzkich dla osób w wieku 60+, zaś Moduł II pozwala im uzyskać dofinansowanie do zakupu i użytkowania tzw. opasek lub innych urządzeń bezpieczeństwa. W ubiegłym roku na realizację Programu „Korpus Wsparcia Seniorów” przeznaczono 50 mln zł. W bieżącym roku na realizację programu zabezpieczono 65 mln zł.

Minister sukcesywnie rozszerza też dostępność usług świadczonych w środowiskowych domach samopomocy na rzecz osób wymagających wzmożonej opieki. Corocznie na ten cel przekazywane są środki rezerwy celowej budżetu państwa, wydatkowane na tworzenie nowych środowiskowych domów samopomocy bądź miejsc dla osób ze spektrum autyzmu i niepełnosprawnością sprzężoną - także w powiatach, gdzie do tej pory nie funkcjonowały

żadne jednostki tego typu. W 2024 r. na rozwój sieci ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi, w tym rozwój bazy całodobowej w jednostkach już funkcjonujących, z przeznaczeniem dla osób z niepełnosprawnością sprzężoną oraz osób ze spektrum autyzmu dokonano podziału środków rezerwy celowej w kwocie ponad 28 mln zł. W 2025 r. Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej ponownie dokona podziału środków rezerwy celowej budżetu z przeznaczeniem na rozwój sieci ośrodków wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

Z uwagi na to, że rozwój usług społecznych uzależniony jest od dostępności wykwalifikowanych i godnie wynagradzanych kadr, uchwałą Rady Ministrów z dnia 19 czerwca 2024 r. przyjęto rządowy program „Dofinansowania wynagrodzeń pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w postaci dodatku motywacyjnego na lata 2024–2027”. Za jego sprawą zatrudnieni na podstawie umowy o pracę pracownicy jednostek organizacyjnych pomocy społecznej nabyli prawo do dodatku motywacyjnego w wysokości 1000 zł brutto miesięcznie w okresie od dnia 1 lipca 2024 r. do dnia 31 grudnia 2027 r. Kwota środków przeznaczona na realizację programu w całym okresie jego realizacji wynosi 6 721 400 000 zł. W ubiegłym roku uruchomiono środki na wypłaty dodatków dla pracowników domów pomocy społecznej w wysokości ponad 393 000 000 zł, którymi objęto 56 884 osoby i 101 042 966 zł dla pracowników ośrodków wsparcia, którymi objęto 16 326 osób. Zapotrzebowanie na środki na 2025 r. wynosi ponad 1 miliard 760 mln złotych, w tym na domy pomocy społecznej ponad 790 mln zł, natomiast na ośrodki wsparcia 205 mln zł.

Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej prowadzi dialog z przedstawicielami organizacji związkowych, samorządów terytorialnych oraz strony społecznej, dążąc do wypracowania optymalnych rozwiązań służących poprawie warunków pracy kadr pomoc społecznej i podniesienia prestiżu oraz efektywności pracy w tym sektorze. W tym celu, na podstawie zarządzenia nr 24³, 27 czerwca 2024 r. powołano Zespół do spraw reformy systemu pomocy społecznej, złożony z ekspertów, praktyków oraz osób ze świata nauki. Członkowie zespołu dokonają przeglądu rozwiązań funkcjonujących w obszarze pomocy społecznej, by poprzez wyznaczenie obszarów i kierunków zmian wypracować projekt reformy, która doprowadzi do integracji różnych form wsparcia oraz współpracy pomiędzy instytucjami państwowymi, samorządami, organizacjami pozarządowymi i lokalnymi społecznościami, przyczyniając się do zwiększenia skuteczności podejmowanych w jego ramach działań pomocowych.

Minister Rodziny Pracy i Polityki Społecznej podjął nadto współpracę z Prezesem Rady Ministrów, który zarządzeniem nr 30 z dnia 22 marca 2024 r.⁴ powołał Międzyresortowy Zespół do spraw systemowych rozwiązań związanych z opieką nad osobami starszymi. Zespół, będący organem pomocniczym Rady Ministrów, powołano celem ustrukturyzowania współpracy międzyresortowej w zakresie m.in. prac legislacyjnych obejmujących szeroko rozumianą opiekę nad osobami starszymi (np. w zakresie opieki długoterminowej, pomocy społecznej).

Wśród podejmowanych w resorcie działań, służących poprawie sytuacji bytowej emerytów i rencistów należy wymienić m.in. coroczną waloryzację emerytur i rent, wypłatę dodatkowych rocznych świadczeń pieniężnych, wypłatę rodzicielskiego świadczenia uzupełniającego czy wprowadzoną od 2025 r. tzw. rentę wdowią. Przepisy regulujące kwestie rent wdowich weszły w życie 1 stycznia 2025 r.⁵ Ustawa zakłada wypłatę drugiego

³ zarządzenie nr 24 Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 czerwca 2024 r. w sprawie powołania Zespołu do spraw reformy systemu pomocy społecznej (Dz. Urz. MRPiPS z 2024 r. poz. 24).

⁴ (M.P. poz. 224).

⁵ ustawa z dnia 26 lipca 2024 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. 2024 poz. 1243).

świadczenia – własnego lub po małżonku, wedle woli świadczeniobiorcy - w zbiegu od 1 lipca 2025 r. do 31 grudnia 2026 r. w wysokości 15 proc., a od 1 stycznia 2027 r. w wysokości 25 proc. Zamiarem ustawodawcy jest skierowanie wsparcia do osób najbardziej potrzebujących, które w sposób dotkliwy również finansowo odczuły stratę osoby bliskiej, a ze względu na wiek nie mogą samodzielnie poprawić swojej sytuacji bytowej. Prawo do wypłaty świadczeń przysługuje w przypadku:

- osiągnięcia powszechnego wieku emerytalnego (60 lat dla kobiet/ 65 lat dla mężczyzn),
- pozostawania we wspólności małżeńskiej do dnia śmierci małżonka,
- nabycia prawa do renty rodzinnej po zmarłym małżonku nie wcześniej niż 5 lat przed osiągnięciem wieku emerytalnego.

Renta będzie wypłacana bez konsekwencji zmniejszania sumy świadczeń do limitu wynoszącego trzykrotność najniższej emerytury. Jej wypłata ustanie z dniem poprzedzającym dzień zawarcia nowego związku małżeńskiego przez pobierającą ją osobę.

Przechodząc do kwestii zabezpieczenia finansowego systemu emerytalnego w kontekście rosnącej liczby osób starszych należy zaznaczyć, że starzenie się społeczeństwa dotyczy wszystkich krajów europejskich i jest wyzwaniem dla stabilności finansowej każdego systemu emerytalnego. Ważne jest, aby w sytuacji niekorzystnych zmian demograficznych sytuacja systemu ubezpieczeń społecznych była stale monitorowana i analizowana pod kątem wydolności finansowej, uwarunkowań demograficznych, jak i ekwiwalentności wypłacanych świadczeń.

Należy wskazać, że Zakład Ubezpieczeń Społecznych jest ustawowo zobowiązany do opracowywania prognoz aktuarialnych. Corocznie opracowywane są prognozy średnioterminowe FUS i FEP, a co trzy lata prognoza długoterminowa funduszu emerytalnego. Prognozy te pozwalają analizować wpływ koniunktury gospodarczej na kondycję systemu ubezpieczeń społecznych oraz skalę przyszłych potrzeb finansowania deficytu funduszy ze źródeł pozaskładkowych.

Gwarantem wypłacalności świadczeń z ubezpieczeń społecznych jest państwo. Wyrazem gwarancji państwa jest przede wszystkim corocznie planowana w ustawie budżetowej dotacja do Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (FUS), która w sytuacji pojawiającego się niedoboru środków na wypłaty bieżących świadczeń jest sukcesywnie przekazywana do ZUS w celu sfinansowania wypłat świadczeń z FUS i zapewnienia płynności finansowej tego funduszu.

Sytuacja FUS jest obecnie stabilna i prognozy ZUS wskazują, że pozostanie taka w najbliższych latach. Należy podkreślić, że FUS jest funduszem strukturalnie deficytowym, corocznie dotowanym z budżetu państwa, gdyż składki wpływające od osób pracujących nie pokrywają całości wypłat dla pobierających świadczenia. Obecnie stabilna sytuacja na rynku pracy przełożyła się na dobrą kondycję finansową FUS. Poziom pokrycia bieżących wydatków wpływami ze składek i ich pochodnych wyniósł w 2023 r. 83,6%. Był to drugi najlepszy wynik od początku reformy systemu emerytalnego w 1999 r. W pierwszym kwartale 2024 r. wskaźnik pokrycia wydatków wpływami ze składek i ich pochodnych osiągnął poziom 85,5%.

Prognoza długookresowa funduszu emerytalnego ujawnia znaczną odporność systemu emerytalnego na finansowe skutki zmian demograficznych. Polski system emerytalny jest ekwiwalentny w wymiarze indywidualnym, co oznacza, że w perspektywie całego życia ubezpieczonych zwraca im w postaci świadczeń to, co wpłacili w formie składek. Ta jego cecha pozytywnie wpływa na równowagę wpływów i wydatków na poziomie funduszu w długim okresie.

W wariantcie podstawowym prognozy deficyt roczny funduszu emerytalnego wyrażony w procencie PKB rośnie z poziomu 2,2% w 2023 r. do 2,9% w latach 2025–2030, po czym maleje do poziomu 0,7% w 2080 r. Również wydolność funduszu, czyli stopień pokrycia wydatków ze składek, spadnie z 71% w 2023 r. do 65% w latach 2026–2029, a następnie wzrośnie do 88% w 2080 r. O znacznej odporności funduszu emerytalnego na demografię świadczy również to, że jego saldo w 2080 r. jest wyższe niż w 2023 r., mimo prognozowanych niekorzystnych zmian w strukturze ludności polegających na spadku ilości osób w wieku produkcyjnym oraz wzroście liczby osób w wieku poprodukcyjnym⁶.

Z punktu widzenia systemu ubezpieczeniowego, należy podkreślić, że obecnie funkcjonujący w Polsce powszechny system emerytalny, oparty na zasadzie zdefiniowanej składki, sam w sobie stanowi zachętę do przedłużania aktywności zawodowej. Poprzez formułę ustalania wysokości świadczenia emerytalnego promuje dłuższe pozostawanie w zatrudnieniu (które oznacza wyższe świadczenie emerytalne w przyszłości). Polacy będąc coraz bardziej świadomi związków między długością aktywności zawodowej, a wysokością świadczenia emerytalnego, coraz częściej podejmują decyzję o późniejszym skorzystaniu z prawa do emerytury niż w obowiązującym wieku emerytalnym (60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn). Dłuższemu pozostawaniu w aktywności zawodowej służy też dobra sytuacja na rynku pracy, która spowodowała, że rynek pracodawcy zmienia się w rynek pracownika.

W ostatnich latach obserwowaliśmy w Polsce wzrost liczby zatrudnionych w warunkach zmniejszającej się od ponad dekady liczby osób w wieku produkcyjnym. Według danych GUS, w końcu grudnia 2012 r. liczba mieszkańców Polski w wieku produkcyjnym wynosiła 24 605,6 tys. osób. W końcu 2023 r. ich liczba spadła do 21 985,5 tys.⁷. Zgodnie z prognozą GUS w najbliższych latach ten trend będzie wolniejszy niż w latach ubiegłych – w końcu 2033 r. ich liczba wyniesie 21 203,7 tys., czyli o 3,6% mniej niż w końcu 2023 r. Jednak z tej liczby 46,8% będzie w wieku produkcyjnym niemobilnym (45–59/64), podczas gdy na koniec 2023 r. osoby w wieku niemobilnym stanowiły 39,4% populacji w wieku produkcyjnym⁸. Może mieć to m.in. wpływ na zmniejszenie dynamiki gospodarki, niższą skłonność do podejmowania ryzyka gospodarczego, a także rodzić konieczność zwiększania wsparcia dla osób starszych na rynku pracy.

Zgodnie z wynikami BAEL GUS w III kwartale 2024 r. pracowało 17 277 tys. osób w wieku 15–89 lat.

Następuje dalszy wzrost wskaźnika zatrudnienia w Polsce – w III kwartale 2024 r. wyniósł on 78,6% dla osób w wieku 20–64 lata (dane BAEL GUS) i był na poziomie wyższym od średniej dla UE (76,1%). Wskaźnik zatrudnienia w Polsce osiągnął zatem wartość wyższą, niż Polska zobowiązała się o osiągnąć do roku 2030, zgodnie z ustaleniami w ramach Europejskiego Filaru Praw Społecznych (tj. 78,3%).

Z analiz Eurostatu wynika, że w IV kwartale 2023 r. wskaźnik niewykorzystanych potencjalnych zasobów pracy⁹ w grupie wiekowej 20–64 wyniósł w Polsce 4,8%.

⁶ Prognoza wpływów i wydatków Funduszu Emerytalnego do 2080 roku – opracowanie ZUS, www.zus.pl/-/dlugoterminowa-prognoza-fus-pokazuje-odporność-systemu-emerytalnego

⁷ Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS, (Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/metadane/cechy/1342?back=True>, data dostępu: 27.06.01.2024r.)

⁸ Źródło: GUS, „Prognoza ludności na lata 2023–2060”, 31.08.2023 r., (Źródło: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/prognoza-ludnosc/prognoza-ludnosc-na-lata-2023-2060,11.1.html>, data dostępu: 15.01.2024r.)

⁹ Oprócz bezrobotnych wskaźnik uwzględnia również niepełnozatrudnionych gotowych pracować w większym wymiarze czasu pracy, biernych zawodowo poszukujących pracy, ale niegotowych do jej podjęcia oraz biernych zawodowo nieposzukujących pracy, ale gotowych do jej podjęcia. Źródło: Eurostat, (Źródło: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/lfsi_sla_q_custom_11478302/default/table?lang=en; data dostępu 21.05.2024 r.).

Jednocześnie, w wielu sektorach odczuwalny jest niedobór pracowników. W 2025 r., na poziomie kraju, 23 zawody uznano za deficytowe (29 zawodów w prognozie na 2024 r.), 145 zawodów zakwalifikowano do zrównoważonych (139 w 2024 r.), nie wskazano zawodów nadwyżkowych (podobnie jak w prognozie na 2024 r.). Deficyty kadrowe w 2025 r. wystąpią w branżach:

- budowlanej: dekarze i blacharze budowlani (w trwałym deficycie), monterzy instalacji budowlanych, murarze i tynkarze, operatorzy i mechanicy sprzętu do robót ziemnych, robotnicy budowlani,
- edukacyjnej: nauczyciele praktycznej nauki zawodu, nauczyciele przedmiotów ogólnokształcących, nauczyciele przedmiotów zawodowych, nauczyciele przedszkoli, nauczyciele szkół specjalnych i oddziałów integracyjnych,
- medyczno-opiekuńczej: lekarze, opiekunowie osoby starszej lub osoby z niepełnosprawnościami, pielęgniarki i położne, psychologzy i psychoterapeuci,
- transportowo-spedycyjno-logistycznej: kierowcy autobusów, kierowcy samochodów ciężarowych i ciągników siodłowych, magazynierzy,
- finansowo-prawnej: pracownicy ds. rachunkowości i księgowości, samodzielni księgowi,
- elektro-energetyczna: braki kadrowe w zawodzie: elektrycy, elektromechanicy i elektromonterzy,
- produkcyjno-przetwórczej: braki kadrowe wśród spawaczy,
- mechaniczno-motoryzacyjnej: braki kadrowe mechaników pojazdów samochodowych,
- ochrony i bezpieczeństwa: braki kadrowe pracowników służb mundurowych.

Działania podejmowane na rzecz zwiększenia liczby pracujących, poprawy jakości miejsc pracy i umiejętności osób pracujących wyszczególniono w Krajowym Planie Działania na rzecz Zatrudnienia na lata 2024-2026. Ważną rolę odgrywa wsparcie w zatrudnieniu grup szczególnie wrażliwych na rynku pracy, poprzez:

- docieranie z informacją do osób biernych zawodowo o możliwościach skorzystania ze wsparcia udzielanego przez publiczne służby zatrudnienia;
- wspieranie osób z niepełnosprawnościami w podejmowaniu aktywności zawodowej, np. poprzez wdrożenie i przetestowanie rozwiązań dotyczących zatrudnienia wspomaganego;
- wspieranie osób starszych w dłuższym pozostawaniu na rynku pracy, m.in.: w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, a także poprawa ich warunków pracy;
- wspieranie osób młodych na rynku pracy, m.in.: w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia;
- wspieranie integracji zawodowej osób długotrwale bezrobotnych, m.in.: w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia.

W obliczu starzenia się społeczeństwa wzrasta znaczenie działań na rzecz uzupełniania kwalifikacji pracowników i uczenia się przez całe życie. Krajowy Plan Działania na rzecz Zatrudnienia przewiduje, m.in.:

- kontynuację prac koncepcyjnych nad możliwością realizacji w Polsce systemu indywidualnych rachunków szkoleniowych, rekomendowanych przez Zalecenie Rady UE z dnia 16 czerwca 2022 r.;
- systemowe rozwiązania w PSZ do badania kompetencji cyfrowych i wsparcia w odpowiedzi na stwierdzone deficyty dla osób młodych oraz stopniowe rozszerzanie na pozostałe osoby, m.in. w ramach projektów z programu FERS;
- rozwój umiejętności, kwalifikacji i kompetencji pracowników (również związanych z transformacją cyfrową i energetyczną) w ramach Krajowego Funduszu Szkoleniowego;

- tworzenie i doskonalenie metod prognozowania zapotrzebowania na zawody, kompetencje i nowe umiejętności oraz monitorowania kształcenia zawodowego dorosłych.

W ramach Programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 w Ministerstwie realizowany jest projekt niekonkurencyjny pn. „Wypracowanie rozwiązań służących przeciwdziałaniu migracji osób młodych z terenów dotkniętych depopulacją”. Jednym z założeń projektu jest przeprowadzenie badań służących zdiagnozowaniu przyczyn migracji osób młodych z miast i wsi dotkniętych depopulacją. Wnioski z badań pozwolą wypracować rozwiązania, które zachęcą osoby młode do pozostawania lub powrotów na te tereny. Projekt zakłada także przeprowadzenie działań informacyjno-promocyjnych, skierowanych do osób młodych i zidentyfikowanych w badaniu grup, mających wpływ na decyzje dotyczące migracji z terenów dotkniętych depopulacją. Projekt będzie realizowany do końca 2027 r.

W 2024 r. w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej powołano Radę do spraw Polityki Rodzinnej i Demograficznej, złożoną z przedstawicieli środowiska naukowego i samorządowego. Jej zadaniem jest opracowanie działań, mających poprawić sytuację demograficzną w Polsce i przedstawianie Ministrowi propozycji rozwiązań w tym zakresie. W celu koordynacji działań rządu w obszarze demografii powołano też Międzyresortowy Zespół do spraw Przeciwdziałania Negatywnym Zjawiskom Demograficznym.

Z wyrazami szacunku

z up. Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

Aleksandra Gajewska

Sekretarz Stanu

/-kwalifikowany podpis elektroniczny-/